

De zwarte jaren van Alpenverein Donauland 1921-

In de Alpenlanden maken de bergen vanouds deel uit van het weefsel van het land. Prinsen, koningen en keizers, landheer, boer of arbeider, iedereen had op de ene of de andere wijze een band met de bergen. De lijn tussen de maatschappelijke geschiedenis en de alpiene geschiedenis was er erg dun. En soms was die lijn zelfs helemaal onbestaande, zoals in de periode die vooraf ging aan de Tweede Wereldoorlog. Twee decennia lang stonden de Duitse en Oostenrijkse Alpenverenigingen in het oog van de storm. Het zijn de donkerste bladzijden uit de geschiedenis van het Alpiene clubleven.

-1940

1921

Een groep Duitse en Oostenrijkse klimmers van Joodse afkomst stichtten in Wenen officieel een nieuwe sectie binnen het Deutschen und Österreichischer Alpenverein. (DAV en ÖAV waren al in 1873 samengevoegd tot het DÖAV)

De nieuwe sectie heette toen officieel DÖAV Sektion Donauland. Ze moest onderdak bieden aan de duizenden leden die door hun eigen sectie, zowel in Duitsland als in Oostenrijk, werden uitgesloten omwille van hun Joodse afkomst. Dat was nog ruim twaalf jaar voor Adolf Hitler met zijn nationaalsocialistische partij de macht greep, maar het maatschappelijk klimaat in Duitsland en Oostenrijk was sinds de wapenstilstand van 1918 toenemend anti-Joods aan het worden. Er zijn een zevental secties gekend die zelfs al voor WO I weigerden om nieuwe Joodse leden in te schrijven.

Steeds vaker werden in de twintiger jaren de bestaande leden uitgesloten uit het clubleven en werd hen de toegang tot de hutten ontzegd.

Maar er was ook een ander kamp, al in 1890 was er in Wenen een "Verein zur Abwehr des Antisemitismus" opgericht. Twee van de stichters daarvan waren in 1862 ook bij de stichters van het ÖAV, wat aantoonde hoe diep dit thema de Oostenrijkse samenleving verdeelde.

"DE ALPENVERENIGINGEN WAREN TEN TIJDE VAN HET ANTISEMITISME HELAAS GEEN MEELOPERS MAAR VEELEER KOPLOPERS..."

Zodra de NSAPD (Nationaalsocialistische Arbeiderspartij) met het nodige geweld en intimidatie de verkiezingen van 1933 in Duitsland had gewonnen, werd een wet uitgevaardigd om het openbaar ambt en andere openbare functies te zuiveren van alle politieke tegenstanders.

DE "ARIËRPARAGRAF"

Berucht in die wet was paragraaf 3, die bepaalde dat al wie geen Arische afstamming had niet in publieke dienst kon werken, en daar vielen ook de Bergführer en de Hüttenwirten onder. Al snel groeide de druk van de overheid op de sportclubs om die bewuste "Ariërparagraaf" toe te voegen aan hun statuten. Het is beschamend dat net de Alpenverenigingen op die ontwikkeling vooruit liepen en al lang voordat de wet bestond een dergelijke regel waren beginnen invoeren.

Het kwam er kortweg op neer dat de bergen voortaan waren voorbehouden aan de Arische bevolking. De eerste secties die de paragraaf toepasten waren de Sektion Mark Brandenburg en de Akademische Sektion München. Ook in Wenen was de Sektion Austria er vroeg bij. Eduard Pichl, een notoir rotsklimmer en voorzitter van sectie Austria, ontpopte zich tot een rabiaat antisemiet binnen de koepelorganisatie. Door zijn invloed hadden eind 1921 al nagenoeg alle Oostenrijkse secties de verbodsbepaling in hun statuten opgenomen.

DE NATIONAALSOCIALISTISCHE WERVELWIND

Toch waren enkele secties vastberaden om niet toe te geven aan die druk. Vooraan liep de Sektion Berlin die de hardnekkigste tegenstander bleef van de Ariërparagraaf. Haar voorzitter Rudolf Hauptner hield op de Jahresversammlung van 1924, zeg maar de algemene vergadering, een gedreven pleidooi om elke vorm van antisemitisme krachtig af te wijzen. Het jaar daarop herhaalde hij die argumentering opnieuw in zijn jaarverslag. Ook de secties Aachen, Barmen, Mainz, Essen, Frankfurt am Main, Gelsenkirchen, Gummersbach, Leipzig, Marburg, Zwickau en Gleiwitz bleven zich verzetten tegen de uitsluiting van Joodse leden, maar met twaalf op een totaal van driehonderd secties was hun verzet machteloos. Hauptner werd in Berlijn door intimidatie en bedreigingen weggevoerd en de sectie werd erg verdeeld, wat uiteindelijk leidde tot een leegloop.

Volledigheidshalve moet vermeld worden dat die vorm van actief antisemitisme niet enkel in het DCEAV plaats vond, er waren in Oostenrijk ook nog andere actieve bergclubs zoals de Österreichischer Touristenclub, het Österreichischer Gebirgsverein, en de door Markgraf von Pallavicini opgerichte Österreichischer Alpenclub (een "topklimmersclub" met Willo Welzenbach, Otto Zsigmondy, Willy Merkl en Herman Buhl onder haar leden). Ook die clubs hadden onder Pichl's invloed de Ariërparagraaf reeds in 1921 ingevoerd.

De houding van de Touristenverein Naturfreunde, die ook in Wenen was opgericht (1895), stond hier dan weer haaks tegenover. Leopold Happisch, hoofdredacteur van "Naturfreunde" schreef daarover: "Naast de Joden horen ook wij, Natuurvrienden, tot het vijandbeeld van de nazi's. De Hitlers en de Lüdendorffers willen immers geen proletarisch gepeupel in hun berghutten" In 1933 werden De Natuurvrienden in Duitsland toegevoegd aan de lijst van verboden organisaties en een jaar later ook in Oostenrijk. Hun huizen en hutten werden vervolgens verbeurd verklaard.

De jong opgerichte Sektion Donauland werd, door aanhoudend lobbywerk van Eduard Pichl en andere rechtsradicalen, in 1924 helemaal uitgesloten uit het DCEAV. Als gevolg hiervan beslisten de leden van Donauland om hun sectie te verzelfstandigen en ze om te vormen tot Alpenverein Donauland (AVD). Karl Hans Richter, een notoir klimmer, werd de eerste voorzitter. Richter was zelf geen Jood maar was gehuwd met een vrouw van Joodse afkomst. De jonge sectie was ambitieus en kon genoeg fondsen verzamelen om de Glorer Hütte (Glocknergebied) van het plaatselijke Bergführerverein over te kopen.

Uit solidariteit en ter ondersteuning van Donauland zijn vanaf 1924 uit de Sektion Berlin ongeveer negenhonderd leden uitgetreden om een nieuwe organisatie te stichten: Deutschen Alpenverein Berlin (DAVB). In 1928 beslisten DAVB en AVD om samen in het Zillertal het Friesenberghaus te bouwen en het vanaf 1931 te bewirten. De hut werd feestelijk ingehuldigd als een "thuis" voor alle klimmers en bergwandelaars, ongeacht de huidskleur, afkomst of religie. Het Alpenverein Donauland was nu goed verankerd maar ze werd helaas niet lang ongemoeid gelaten. Regelmatig werden hun hutten beklad met antisemitische slogans.

De politieke ontwikkelingen volgden elkaar in die jaren razendsnel op. Het DAVB was Hitler een doorn in het oog en in 1934 werd het DAVB tot een verboden organisatie uitgeroepen. Het leek plots gevaarlijker om het voor de Joden op te nemen dan om zelf Jood te zijn.

1938 was het jaar van de grote Anschluss, waarbij Duitsland en Oostenrijk één land werden en het DCEAV voortaan gewoon DAV werd. Dat versterkte Hitler's greep op Wenen en kort daarop werd ook het Alpenverein Donauland bij wet verboden en werd de Wehrmacht uitgestuurd om het Friesenberghaus en de Glorer Hütte in beslag te nemen.

NA DE APOCALYPS

Kort na de Duitse capitulatie in 1945 werd in Oostenrijk het ÖAV meteen heropgericht als autonome Alpenvereniging. De weinige Donauland-leden die de Holocaust hadden overleefd verenigden zich weer als Sektion Donauland. In Duitsland lagen de kaarten moeilijker. Het DAV was door de geallieerden verboden als een voormalige nationaalsocialistische organisatie. Dit verbod werd ook doorgetrokken in de door de Sovjetunie gecontroleerde zone, de latere DDR, waar de 79 secties formeel werden ontbonden. In West-Duitsland waren de meeste vroegere secties zich voorlopig als zelfstandige Alpenclubs beginnen organiseren. In oktober 1948 besloten de acht Münchense clubs opnieuw een koepelorganisatie op te richten. Op een Alpenvereinstag in Würzburg werd op 22 oktober 1950 beslist om alle Duitse secties onder deze koepel te verenigen en daarbij werd de naam Deutscher Alpenverein weer van onder het stof gehaald. In de jaren daarop sleepte de vereffening van het vroegere vermogen (grondeigendommen en hutten) buiten Duitsland nog geruime tijd aan en in 1956 begon de teruggave van de hutten aan de oorspronkelijke eigenaars.

Eén van de overlevenden van de Holocaust was Viktor Frankl, een Weense psychiater en neurochirurg die oorspronkelijk bij de Natuurvrienden was beginnen klimmen maar zich na het verbod bij Donautal aansloot. Frankl was voor de oorlog naast zijn academische loopbaan ook een erkend berggids. Bij zijn deportatie naar het concentratiekamp van Theresianstadt werden hem alle bezittingen ontnomen maar hij slaagde er in om zijn speldje van berggids te behouden door het dag en nacht in zijn hand geklemd te houden. In 1943 werd hij evenwel verplaatst naar Auschwitz waar hij ook dat laatste kleinood moest afstaan. Na de oorlog verklaarde Frankl dat vooral zijn herinneringen aan de Alpen en de bergbeleving hem de kracht hebben gegeven om de hel van de concentratiekampen te overleven.

Het Friesenberghaus was in '45 volledig leeggeroofd en de kleine groep van Donauland had na de teruggave niet de materiële middelen om de hut te herstellen, laat staan ze ook nog te onderhouden. De Sektion Donauland werd in 1955 al feitelijk ontbonden. Later, in 1968, werd die symbolische hut opnieuw overgedragen aan de Sektion Berlin van het nieuwe DAV.

De Glorer Hütte was een vergelijkbaar lot ondergaan. Zij was in '38 aan de Sektion Teplitz toegewezen die haar omdoopte tot Teplitzer Hütte. In '52 werd ze aan de Sektion Donauland teruggegeven die haar opnieuw als Glorer Hütte trachtte open te houden. Zij werd uiteindelijk toegewezen aan de Sektion Eichstätt van het DAV.

In 2003 werd het Friesenberghaus door haar eigenaars nogmaals grondig gesaneerd en uitgeroepen tot "Internationale ontmoetingsplaats tegen intolerantie en haat". In de hut verwijzen vandaag nog twaalf houten stoelen symbolisch naar de twaalf secties die zich in 1924 hadden verzet tegen de uitsluiting van Donauland.

Friesenberghaus (2477 meter) is nu een druk bezochte hut in de westelijke Zillertaler Alpen en ligt zowel op de historische Berliner Höhenweg als op de Peter Habeler Runde. De Glorer Hütte (2642 meter) behield haar oorspronkelijke naam en is tot vandaag een populaire hut die toegang geeft tot de zuidelijke kant van de Grossglockner. Beide hutten zijn zwiigende getuigen van een pijnlijk verleden. ▲

Reacties: mark.sebille@kbfvzw.be

Foto pagina 56 - 57: Glorer Hütte

Foto pagina 58 - 59: Friesenberghaus